

Somogy Megyei Múzeum
VA-2043.
Képrajzi adattár

--	--	--	--

Somogy Megyei Múzeum
VA-2043.
Képrajzi adattár

CYFŐTÓ: KITT LÁSZLÓKÉ

CYFŐTÉS IDEJE: 1901.

TART.: A HAZIVASZLON DISZKÓTÓ ELEMENIEK

FELŐVÉSI FOLYAMATAI CSURÓK

ÉS KÖRMEK

12 lap, 16 foto, 39 rajz

FÖLDRAZSI MŰTARTÓ: CSURGÓ

SZÁM MŰTARTÓ: XV B

CELTÁROLÁS:

HALASPACK RT.

A házivászon díszítő elemeinek fejlődési folyamata

Csurgón és környékén

A szövés, fonás a szöttek felhasználása az asszonyok mestersége, ősi foglalkozás volt. Így a kender és a len termelése, a fonás és szövés munkái valamint a fonal kikészítésének munkálataiban a környező községek azonos szokásokkal rendelkeztek. De megjegyzendő, hogy Csurgón, Alsokban, Sarkadon, Csurgónagymartonban, Porrogon és Porrogszentkirályon fejlettebb volt a paraszti művészkedés, illetve a szövés és főleg a díszítő elemei. Ez részben a gazdagsággal is magyarázható, mivel ezek a települések gazdagabb paraszti réteget képviseltek. Az akkor szegényebb falvak, mint Berzen-ce, Szentá, Somogyicsicsó, Gyékényes csak később vették át a szöttek díszítő elemeit. Ugyanúgy a ruházókodás díszítő elemeit is. A lemaradásnak az is tényezője, hogy csak a földosztás után /1920-1922/ kapcsolódhattak be a kender termesztésébe.

Somogyicsicsóban és Szentán például minimális volt a szöttek készítése. A "staférungnak" valót is takács-csal készítették. De előfordult az is, hogy csurgói, alsoki, csurgónagymartoni parasztasszonyoknál szövet-ték a "staférungot."

A takácsok megjelenése Csurgón kb. az 1700-as évek végére és az 1800-as évek elejére tehető.

Ebben az időben nagyon sok iparos települt le Csurgón. Korábbi letelepedésekről is tudunk. Az iparosokat a Festetics család telepítette le.

A takácsok révén mind gazdagabbá vált a szöttes díszítése. A népi szövôművészet kifejlődését a "Hímes" Takácsok Céhe nagyban akadályozta, szigorúan ellenőrizte. Ennek ellenére a népi szövôművészet kifejlődött és az 1850-es évektől kezdve 1930-ig bezárólag fénykorát éli. 1930-1940 között mind kevesebben termeltek kendert és lent. Ennek következtében a házi vászon készítése is hanyatló-félben volt. Napjainkban már senki sem készít házivásznat.

A házivászon előállítása hosszú fáradságos folyamat. A parasztasszonyok maguk termelte kendert és lent dolgoztak fel szövéseikhez. Mindig ugyanazon helyen termelték a kendert. Ezt a dűlöt kenderföldnek nevezték. A takács szövés és a paraszti, illetve népi szövés közti különbséghez hozzátartozik az, hogy a takácsok szövőszéke szélesebb volt a falusi asszonyok szövőszékénél. Ennek következtében a vászon is szélesebb lehetett. Vékonyabb és finomabb vásznat szöttek, széles csíkozással díszítve. A takácsok készáruval is rendelkeztek, amit vásárokon árultak. A falusi asszonyok csak saját szükségletre - ritka esetben másnak, főleg rokonságnak - szöttek.

A szöttes fajták ismertetésénél egy-két kivételes darabra térnék ki, melyek népszokáshoz kapcsolódnak.

Így a karácsonyi abrosz, mely az említett falukban ismeretes és használatos volt. Akad olyan szöttes is, melyet csak egy-egy falu szőtt és használt. Pl. a keresztelő abrosz - Csurgónagymartonban használták -.

/Az abrosznak akkorának kellett lenni, hogy minden koma hozzáférjen. Ellenkező esetben haragra adott okot./

A paszitos vékát leterítő vékaruha, - mely a leggazdagabban volt díszítve. A párnakötő szöttes, melybe a menyasszony vitelekor az ágyneműt kötötték. Díszítése is egyedi háromsoros pünkösdirózsás /Berzence/.

Nászlepedő, melynek mindkét vége díszített. A fiatal házások alá terítették /Csurgónagymarton/. Halottas abrosz, melynek felszedéses mintája fehér, kék, fekete. Halottas lepedő, melyet a halott alá tettek és vele együtt temették el. Felszedéses mintája ugyanúgy a változási sorrendben: fehér, kék és fekete.

Tükörruha, kisruha, óraruha mind-mind a halottas szokáshoz fűződnek. Az óraruhát Porrogszentkirályon használták. Ágyterítőt házivászonból Berzencén készítettek.

Ezen a vidéken kezdetben az egyszerű csikozású, egyszerű színű 'síkfejtős' minta volt gyakori. Később a geo-

metrikus mintákat alkalmazták, különböző összeállításban. A szélesebb és keskenyebb csíkok egymást követték, míg köztük a sima szövés jól kiemelte a mintákat. Maguk a csíkok nem mereven végződnek, hanem valamely részletminta a tetején feloldja a szélüket, így játékosan olvadnak be a fehér alapba. A geometrikus díszítőmintákat mint szabályos formákat, mindinkább háttérbe szorították a díszítés szempontjából hangulatosabb elemek. Mint pl. népi nyelven: csillagos, szegfűs, caknis, lepkés, árvácskás, ollós, lóherleveles, láncos, szilvamagos, horgas, barackmagos, macskanyomos, fenyőágas, tulipános, pávás, szarvasos, császárkoronás, koszorús, bimbószegfűs, nefelejcses, százssorszépes. Ha a cifrázás bimbós, akkor a motívumból egy-egy virágszirmot elhagytak. A folyamatos, nem szaggatott mintát "szalagos" mintának nevezték. Az 1930-as években egyre jobban elterjed a több színből szőtt minta, ami nagyjából már szaggatott formában jelenik meg a fehér vásznon.

Vidékünk parasztsága maga szötte, varrta ruhadarabokat is viselt. A viseleti ruhák egyes darabjait a férfi inget, és a női bokrosinget fehér hímzéssel díszítették. A legrégebb díszítő elem a sípujju ingen található, mely ingforma az 1800-as évek elején már használatos volt. Ez a fajta ing somogyi ingként is nevezhető. Bő egyenes szabásu ujjának a végén kevés szálszámolásos,

cikkcakk vonalú, 'vízfolásos', lapos öltéssel, azon belül a visszahajtó mentén 1 cm. A lapos-hímzés a magashímzés, láncöltés és a szálöltés mellett a 'siprikálás' a leslingelt hurkolás, az átcsavarásos öltés, a lyukhímzés a kivarrás leggyakoribb módja. Rendszeresen használták díszítőelemként a fogazást is. A laposöltés több változata ismeretes. Aszerint, hogy a szálak részben, vagy teljesen egymás mellé sorakoznak.

A később varrott ünnepi ingeken már a virágmotívumokat is megtaláljuk. A női bokrosingek elejét soha nem hímezték, csak az ujját. Ezzel szemben a féfi ing gazdagon volt kivarrva. Ugy az eleje mint az ujja, illetve mandzsettája.

A viseleti ruhák díszítő elemeihez szorosan kapcsolódik a kékfestő, melynek különösen az első világháború idején volt nagy szerepe. A falusi asszonyok már korábban is festették vásznaikat, de ezekből a festett vásznakból csak kötényt készítettek. A kékfestő mellett más házilag használt festékanyagot is alkalmaztak. pl. gubacsot és dióköcsüjét. A gubacsot megfőzték, kevés ecetet, sót tettek a festőlébe, ebbe áztatták a vásznat, melytől fekete színt kapott. A dió köcsüjét szintén megőzték, melytől zöldes-barna árnyalatu lett a ruha.

A sima egyszínű kék, barna, fekete, zöld vászon azonban nem elégítette ki a nők igényét. Gondoskodtak tehát a kelme tarkázásáról. A kékfestő mesterek hagyománya szerint fehér vászonba szétszórtan kavicsokat kötöttek, s így helyezték a festőlébe a 'csávába'. A festők nyelvén 'kipába'. Miután a vászon megkapta a kívánt színt, a kavicsot a vászomból kibontották, s így szabálytalan fehér csillagalakok maradtak a vásznon. Később módosították a folyamatot. Faforgácsokból főzött lébe mártották a vásznat, így a csillag színe változott.

A mintázó formára való áttérés több díszítési lehetőséget biztosított. Csurgó környékén a kisebb, nagyobb pettyes, csirkeszemés, birkaszemés, zabszemés, búzaszemés, gyertyalángos, karikagyűrűs, kávészemés, késhegyes mintákat kedvelték.

A színek színboluma változó képet mutat. A piros a vidámság, az öröm, az ünnep tolmácsolója. Ezt a színt lehet a legtöbb szöttelesen megtalálni. A bordó szín is általános volt. Kiemelésre mégis utalhatok, mivel Porrog és Porrogszentkirály asszonyai használták legtöbbször szötteseik díszítésére. A sötét szín felé hajló ízlés a zártsággal magyarázható. A sárga szín az elmúlást, hervadást jelképezi. Szintén Porrog és Porrogszentkirályon

a halottas vánkös díszítö színe volt. A gyászviselési ruha színe az 1800-as években ezen a vidéken is a fehér volt. Követte a kék szín, és végül a fekete lett a gyász színe. Ami napjainkig gyász színként szerepel.

A falusi nép ízlésvilágát a maga egyszerűségében igyekeztem felvázolni, nem kisebbítve szépségét.

Witt Lászlóné

A mellékelt ábrák ismertetése

Szöttesminták

1. Pávaszemes minta
2. Négylevelű lóheres
3. Kapcsó-mértanos
- 4-5 Mértani, de mondták irásosnak is
6. Koszorús
7. Csillagos
8. Csillagos
9. Tökmag - caknival
10. Láncszemes, de mondták caknisnak és hajtogatásosnak is
11. Nem tudták a minta elnevezését
12. Barackmagos
13. Csillagos
14. Nem tudták a minta elnevezését
15. Keresztes szélminta
16. Árvácskás
17. Csillagos
18. Azsuros minta
19. Lóheres indás
20. Nem tudták a minta elnevezését
21. Nem tudták a minta elnevezését
22. Csillagos
23. Szegfűs - kosaras
24. Caknis

25. Tüskésrózsás
26. Tulipános, de volt aki császárkoronásnak mondta
27. Nem tudták az elnevezést
28. Nefelejcses
29. Lóheres
30. Arvácskás
31. Kakasos - caknis - azsuros - dupla azsuros
32. Madaras - caknis befogással
33. Berzencei törülköző vég, a takács szövés kezdeti formáira hasonlít
34. Takácsszötte mintája

A felsorolt minták Csurgón és a környező falvakban jellegzetes motívumok voltak.

A vászonruházat díszítő elemeinek ismertetése. Ezeket a mintákat nyomfával nyomták a vászonra.
35. Szőlőfejes - caknis befogással
36. Töltött lyukmintás - virágos, caknis befogással
37. Virágos - caknis

A 35-37-ig ismertetett minták a férfiingek díszítő elemei voltak.
38. Női vszoning ujjának díszítő elemei

A fotóanyag ismertetése
39. Nyomófák
40. A sipujjú ing. Mellrészét sohasem varrták ki, csak az ujja széle volt díszítve.

41. A sípujjú ing ujjának hímzése
42. Kézvelő, ráncbaszedett, mellrészén díszített
férfiing
43. Az ing ujjának ráncbaszedése és díszítése
44. Női vászoning elejét nem díszítették, csak a bok-
ros ujj végét.
45. Halottas lepedő
Hossza: 257 cm
Szélessége: 132 cm
46. Halottas törülköző - Temetéskor keresztre akasz-
tották s papnak ajándékozták. Katolikusoknál és az
evangélikusoknál volt szokás. /Berzencén: sztolincska/
Hossza: 92 cm Szélessége: 66 cm
47. Körüfejtős szakasztóruha
Hossza: 73 cm Szélessége: 59 cm
48. Kosárruha
Hossza: 73 cm Szélessége: 67 cm
49. Vékaruha
Hossza: 150 cm Szélessége: 62 cm
Cérnavászonból készült, virágos, lóheres, cakkor,
csillagos mintával, piros pamutból.
50. Díszkendő
Hossza: 138 cm Szélessége: 66 cm
51. Ünnepi abrosz
Hossza: 168 cm Szélessége: 139 cm

Piros pamutból készült a mintája, középen csehtót összeeresztéssel.

52. Ünnepi abrosz

Hossza: 176 cm Szélessége: 122 cm

Mintája cakkos és lóheres, bordó pamutból

53. 'Csurgónagymartoni bokréta' Felirattal ellátott szöttes.

Hossza: 75 cm Szélessége: 58 cm

Mintája: cakkos, szarvasos, barackmagos, csillagos, fenyőfás, madaras. /1934-35-ben virágzott a gyöngyösbokréta mozgalom. A csurgónagymartoniak elsőként vettek részt ebben. Erre az alkalomra készítették ezt a szöttest.

54. Kosárruha

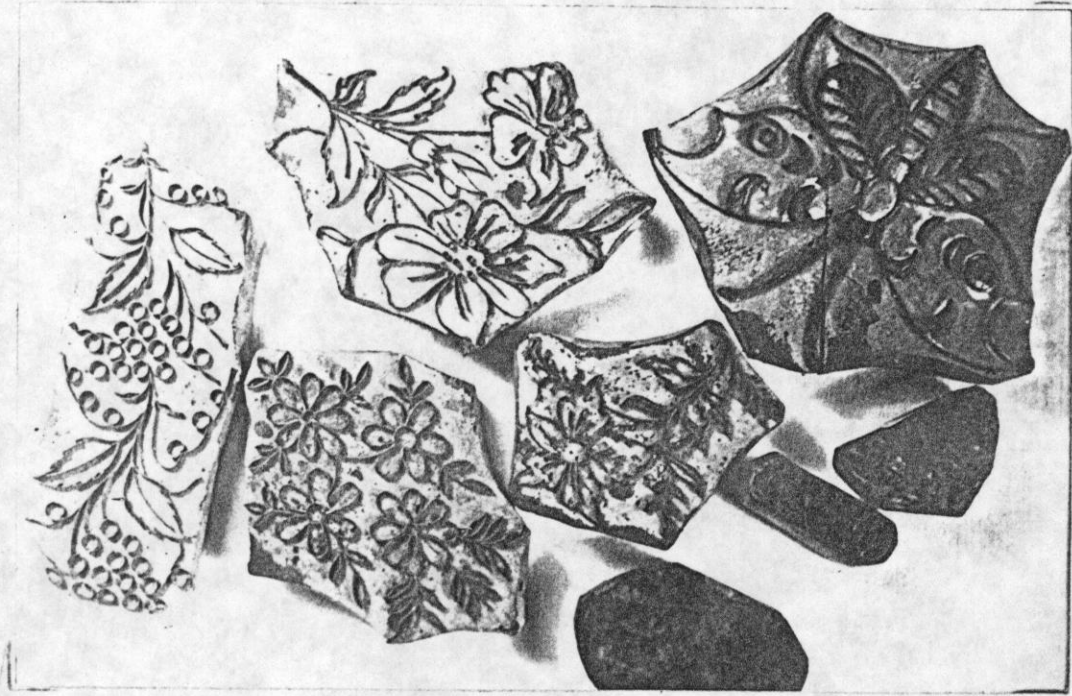
Hossza: 93 cm Szélessége: 56 cm

Adatközlők

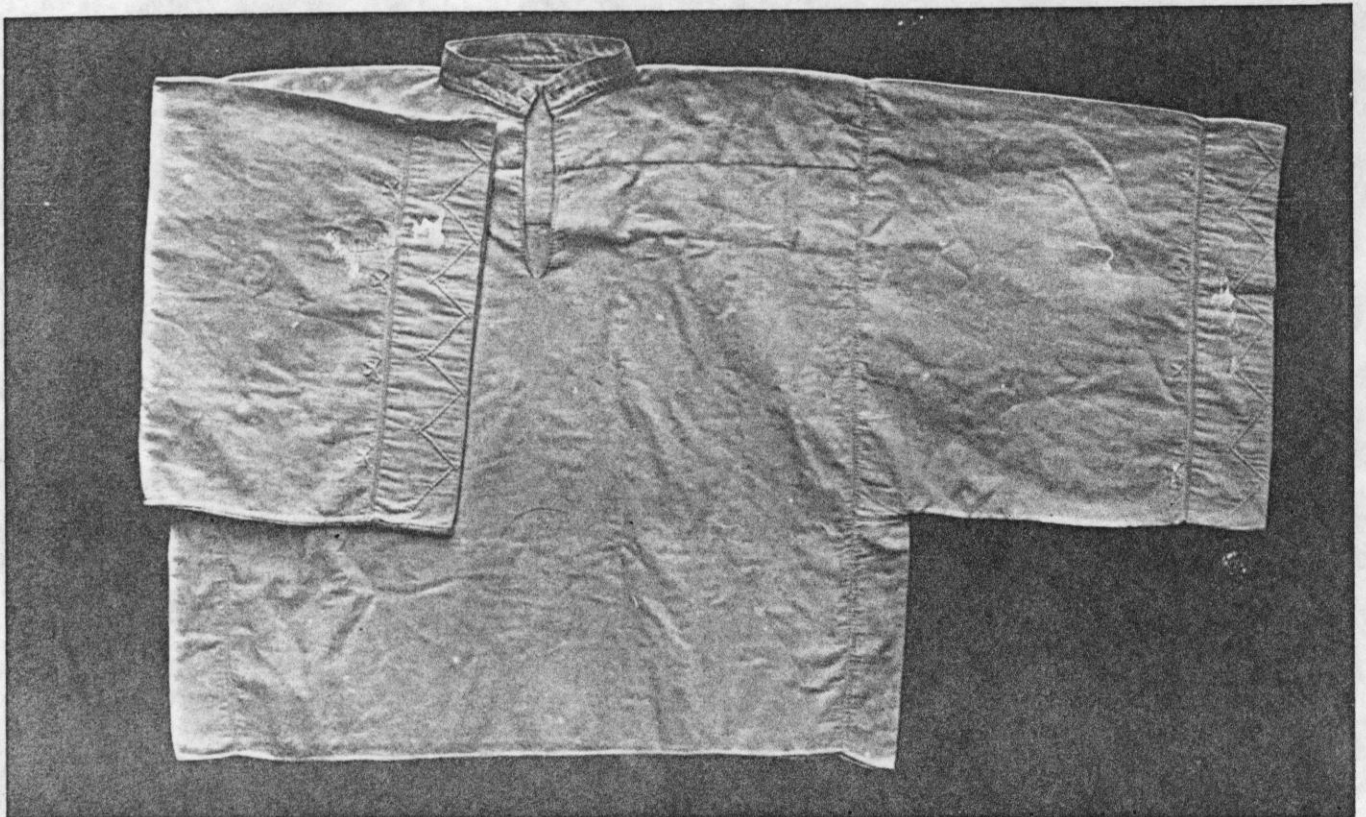
1. Csordás Istvánné, Csurgó, Arany J. u. 1.
2. Rátecz Józsefné Csurgó, Rákóczi u. 52.
3. Fehér Ferencné Csurgó-Alsok, Farkas J. u. 35.
4. Füstös Istvánné Csurgó-Alsok, Móricz Zs. u. 38.
5. özv. Horváth Jánosné Porrogszentkirály, Fő u. 156.
6. Tatár Ferencné Porrog, Fő ut. 57.
7. Felső Józsefné, Szenta, Kossuth L. u. 8.
8. Kisgéczy Ferencné Szenta, Kossuth u. 6.
9. Csire Istvánné Csurgónagymarton
10. Kovács Jánosné Csurgónagymarton
11. Kovács Józsefné Csurgónagymarton
12. Kollár Istvánné Berzence, László u.
13. Semofcsán Istvánné Berzence, Arany J. u. 7.
14. Kolovetár Istvánné Gyékényes, Szabadság tér 59.
15. Peti Petendi Jánosné Csurgó, Nagyváthy u. 15.
16. Varga Istvánné Csurgó, Rákóczi ut.

Rajz készítője: Witt Katalin

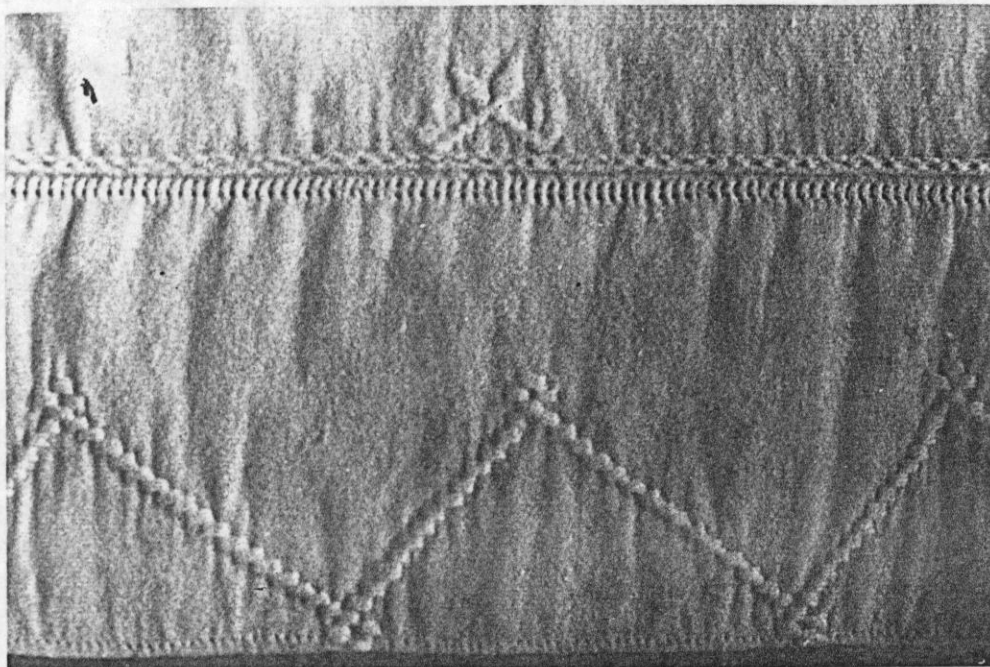
Fotó: Jezieszki Istvánné

39. ábra

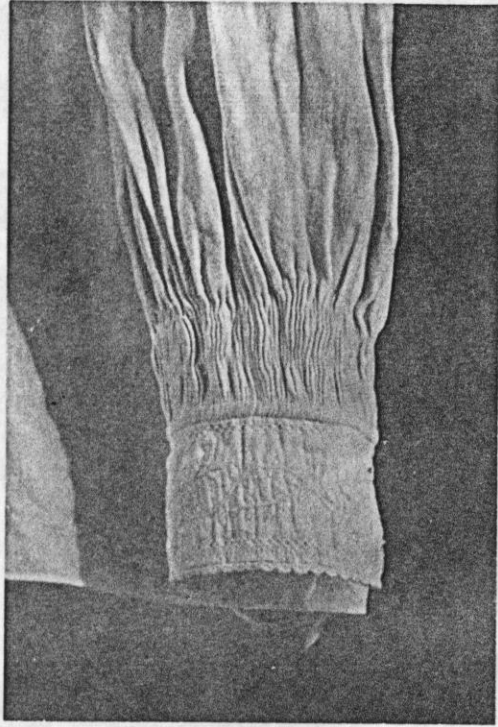
40. ábra

41. ábra

42. ábra

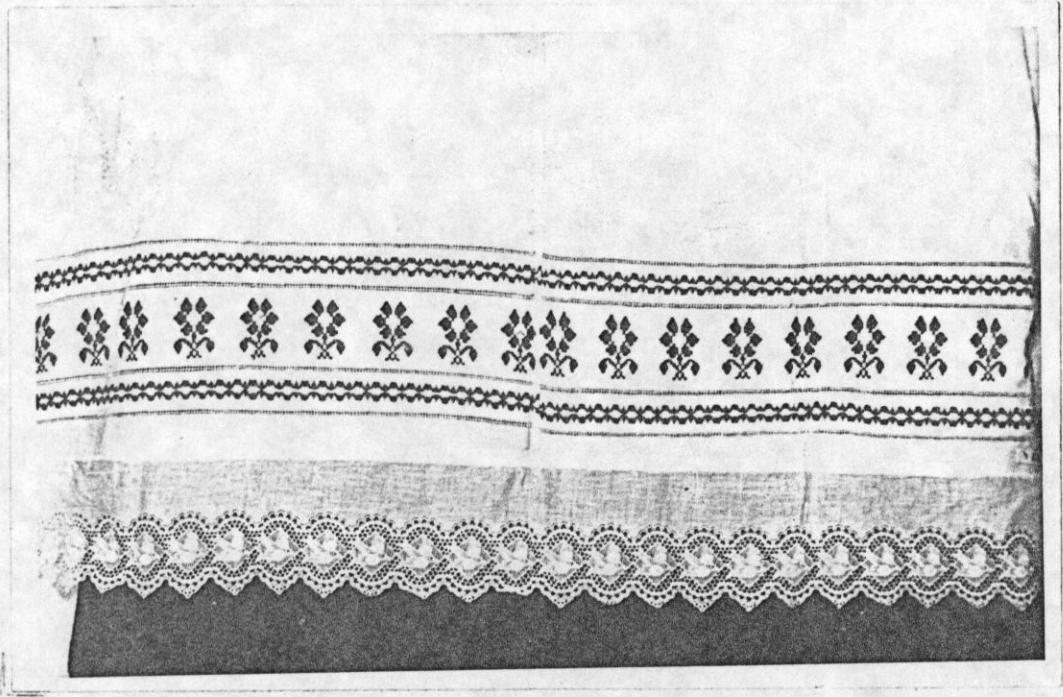

43. ábra

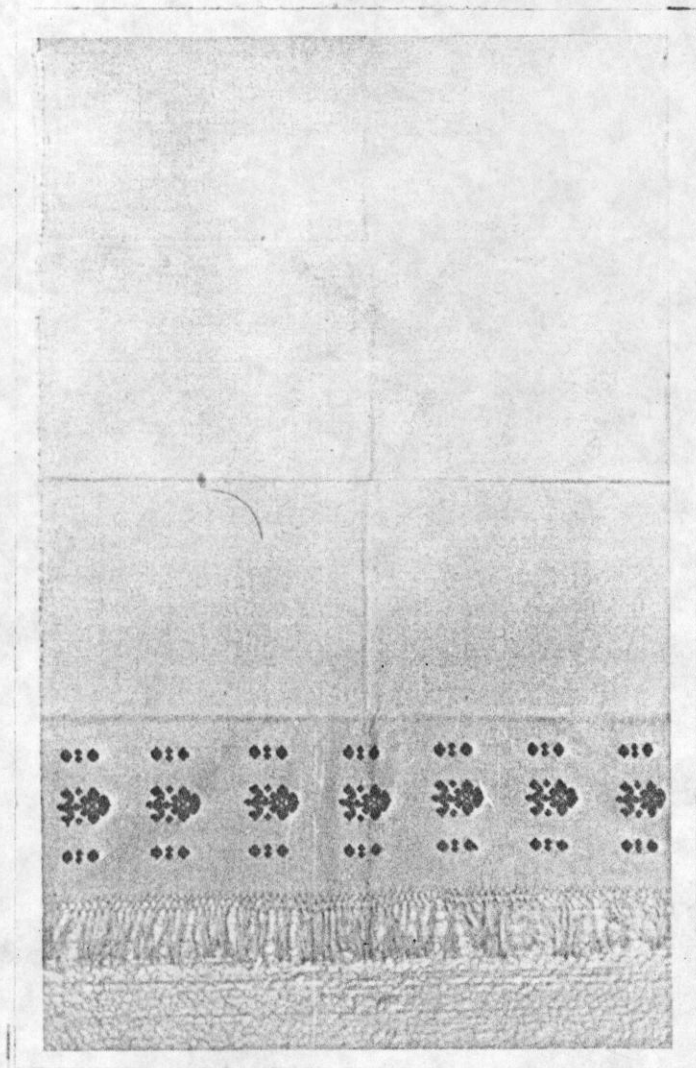

44. ábra

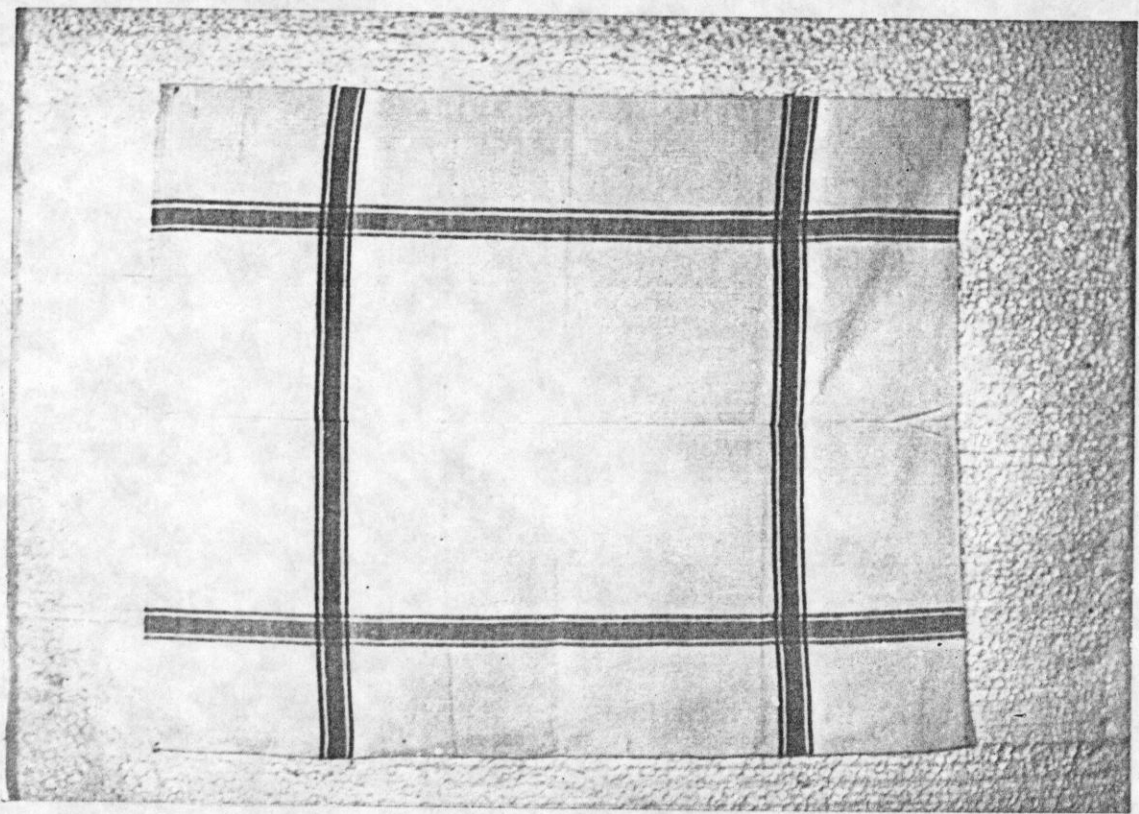

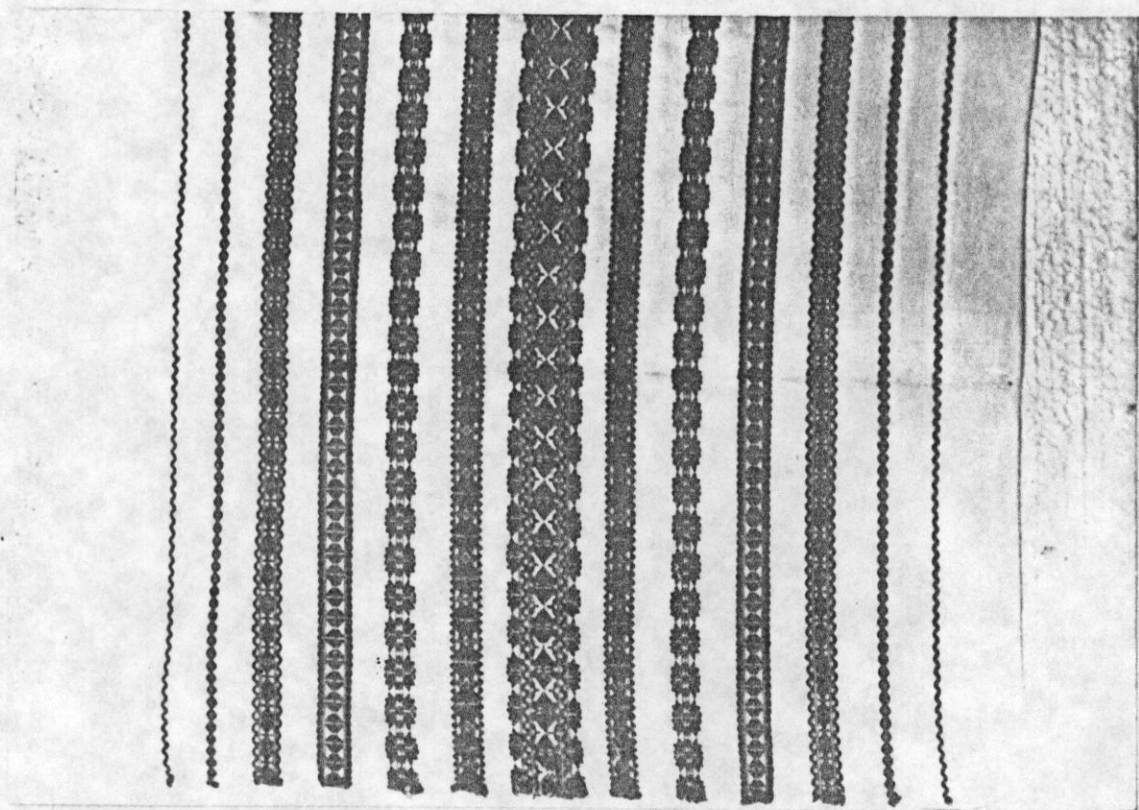
45. ábra

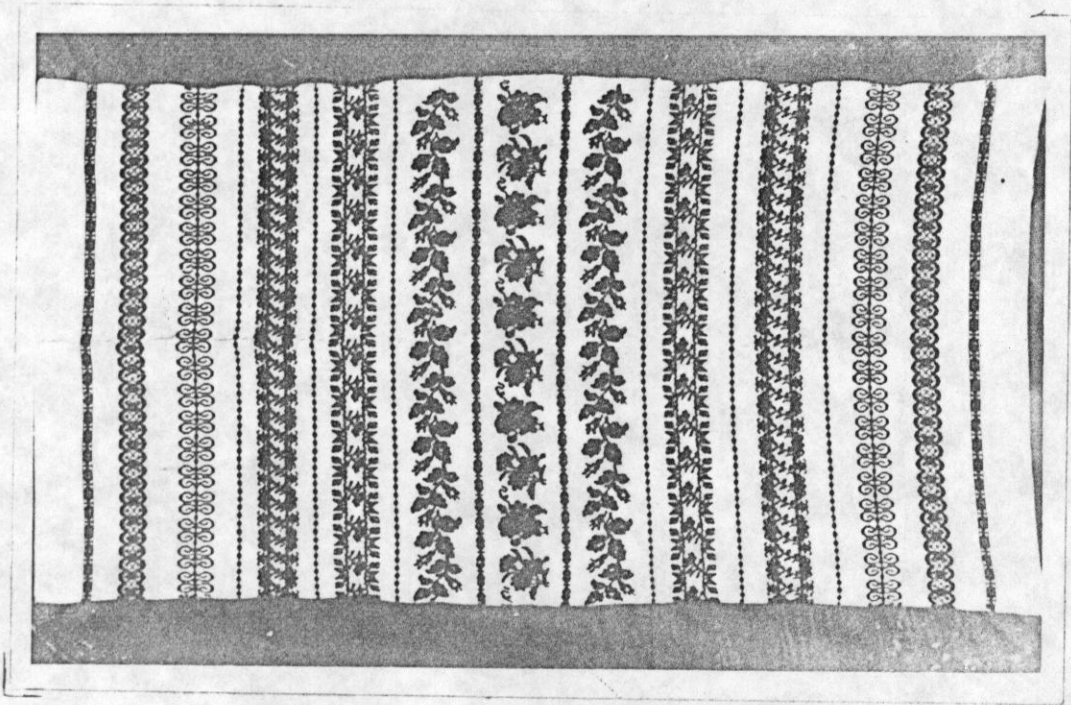
46. ábra

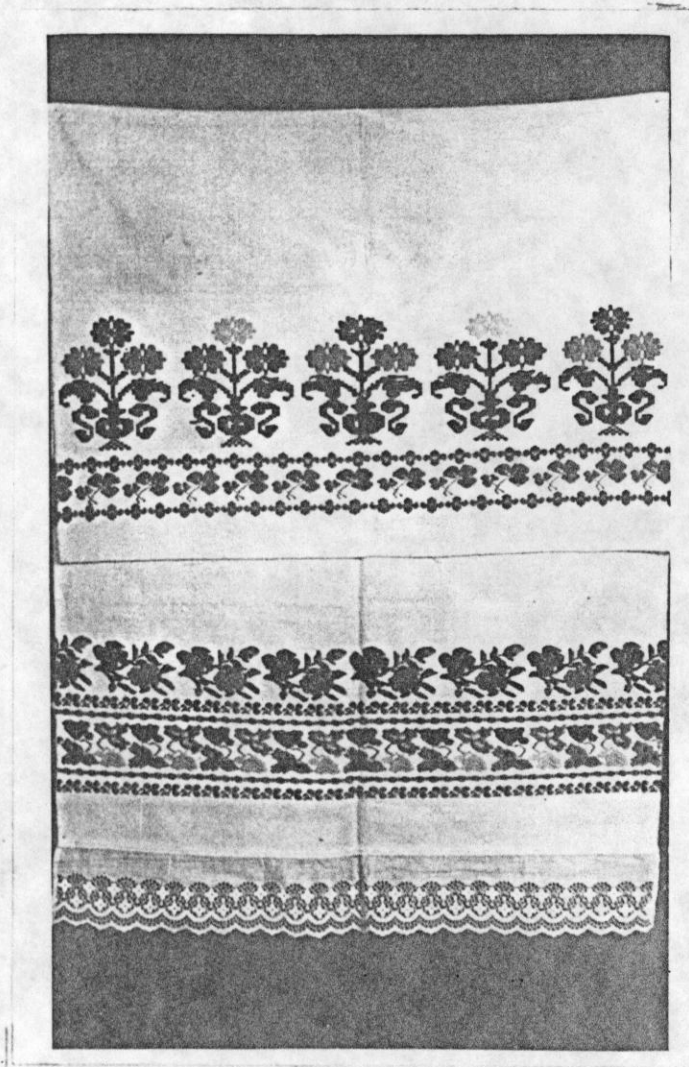
47. ábra

48. ábra

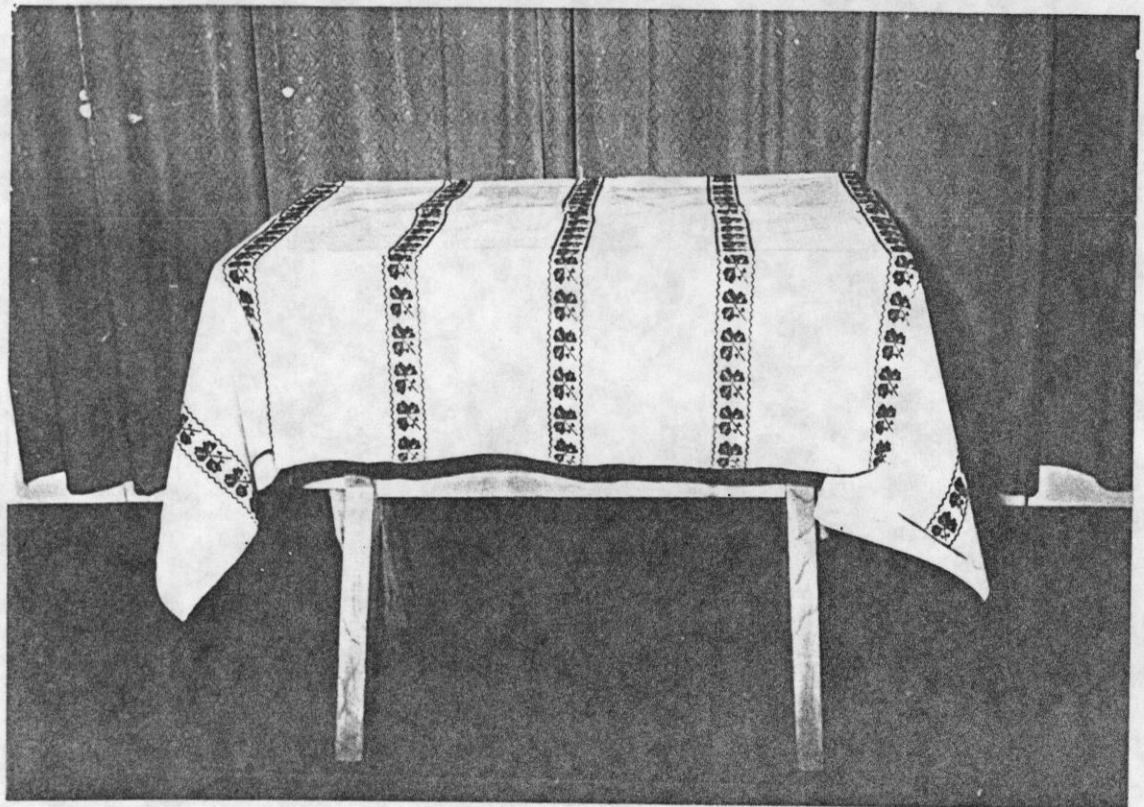
49. ábra

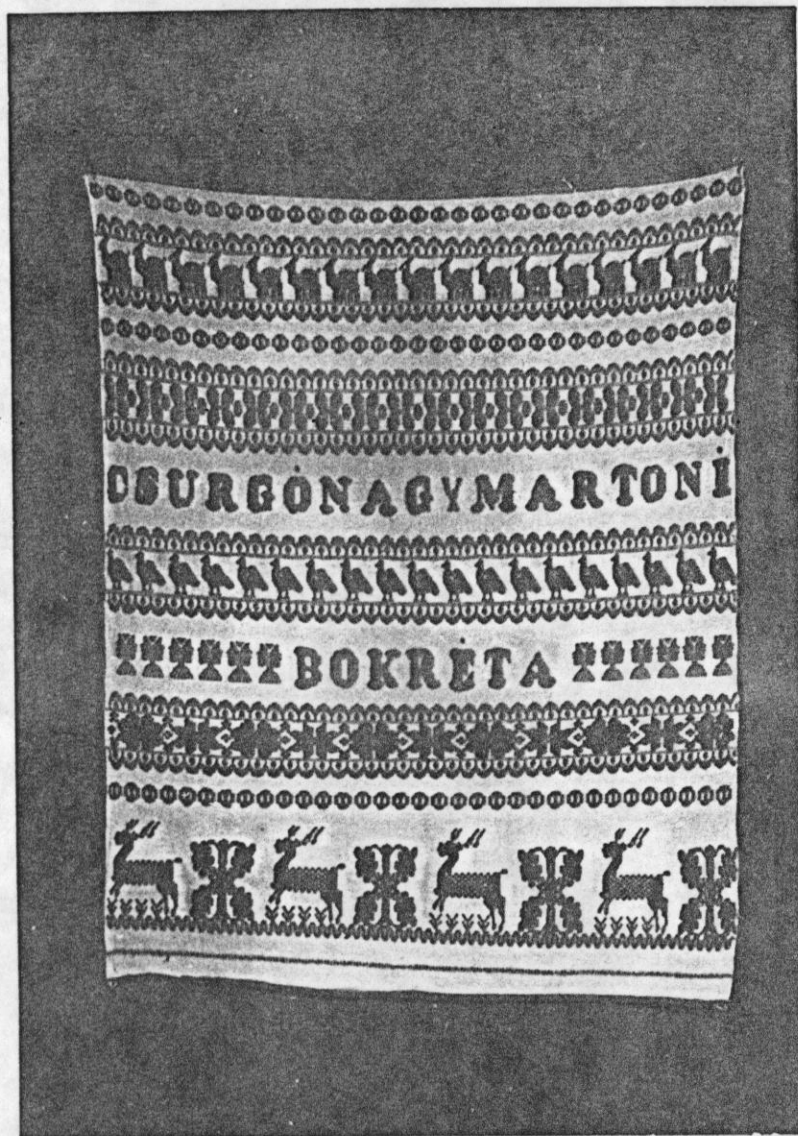
50. ábra

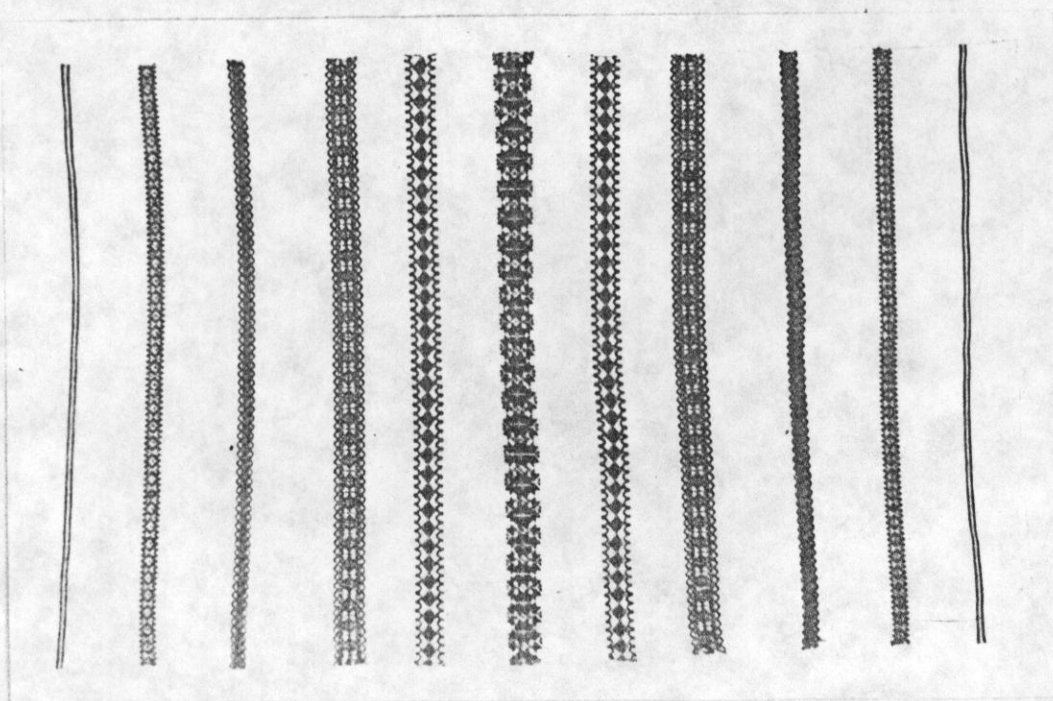
51. ábra

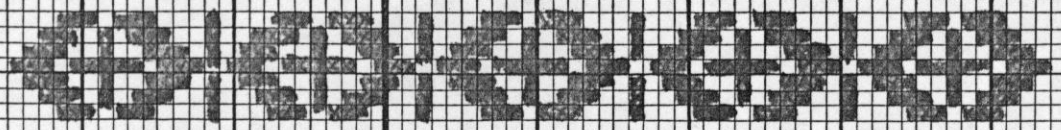
52. ábra

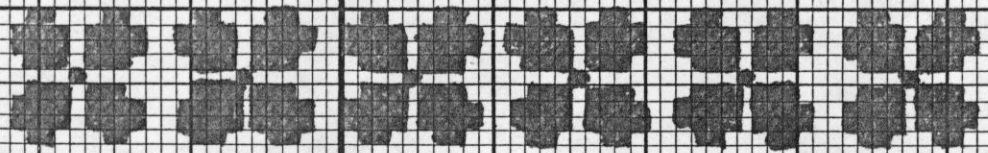
53. ábra

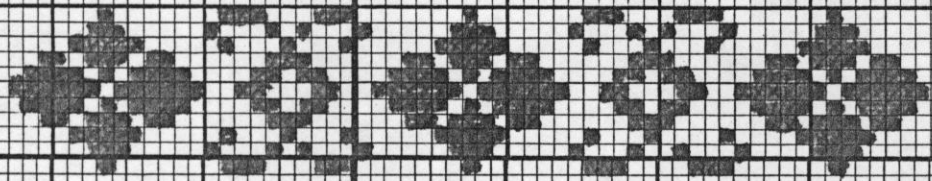
54. ábra

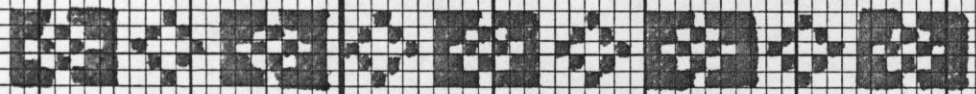
1. абра

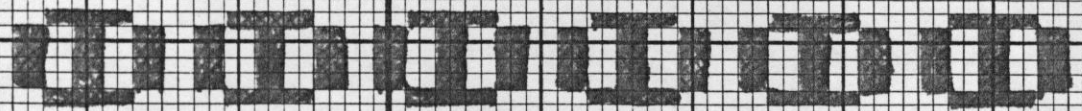
2. абра

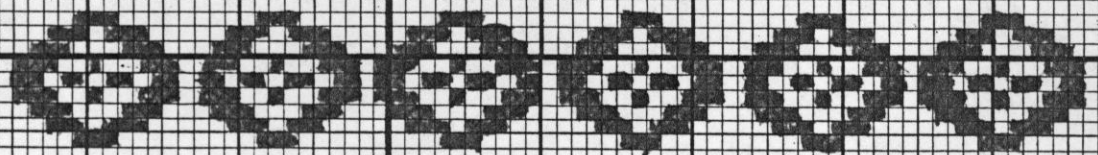
3. абра

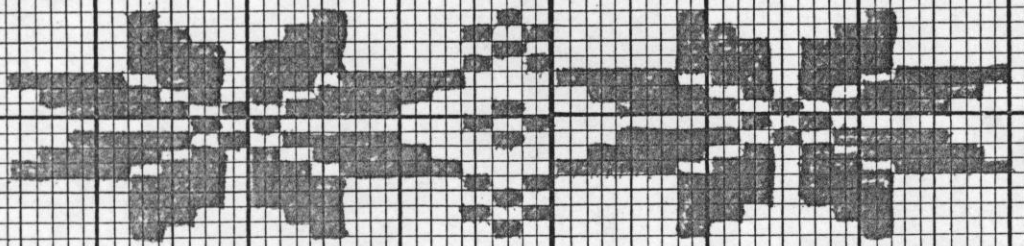
4. абра

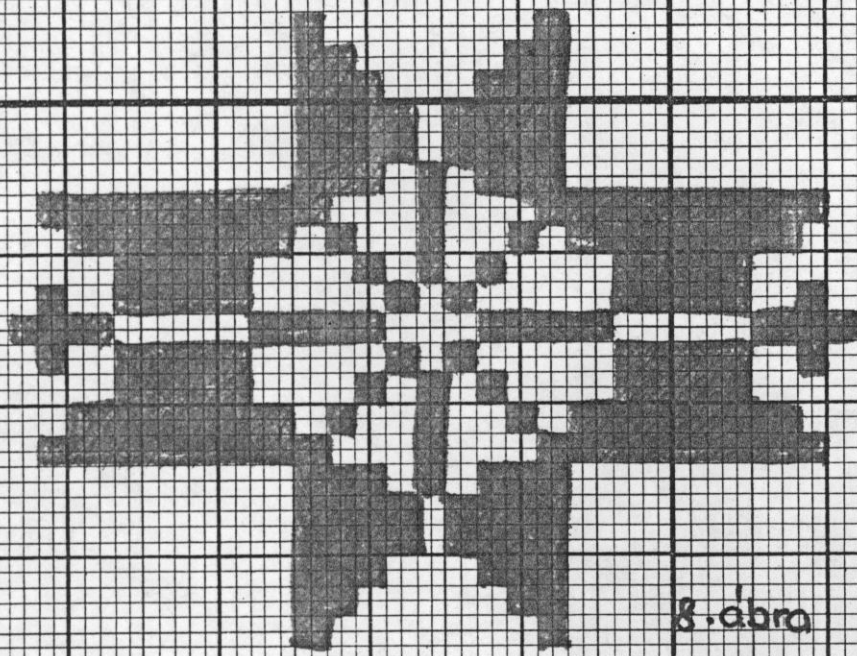
5. абра

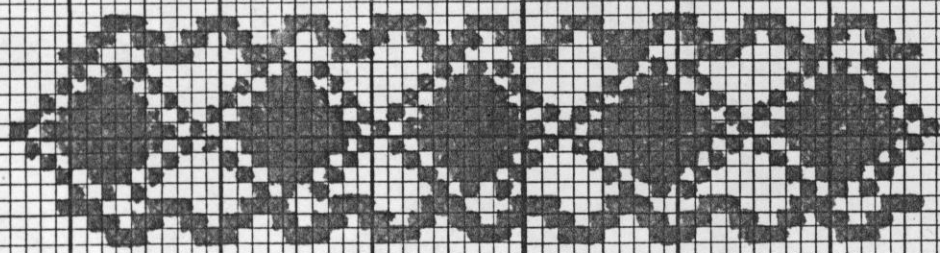
6. абра

7.abra

8.abra

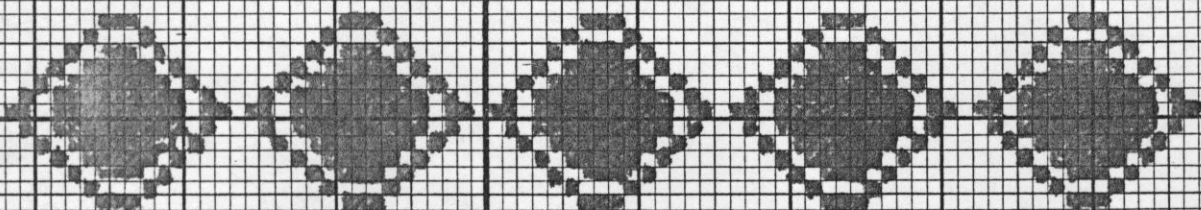
8.abra

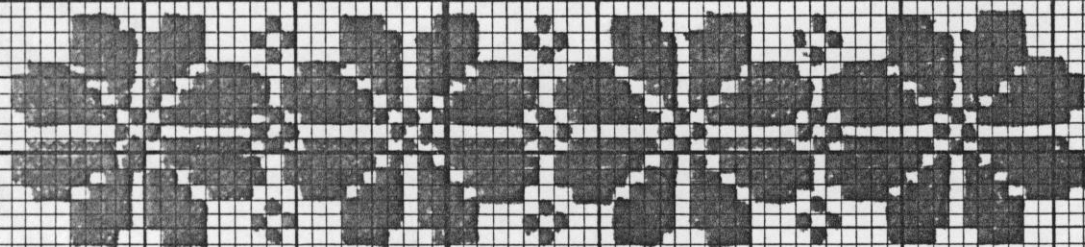
10. ábra

11. ábra

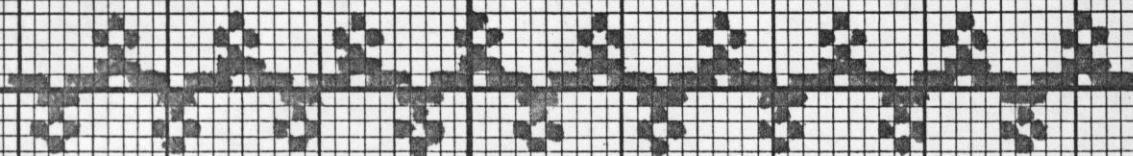
12. ábra

13. ábra

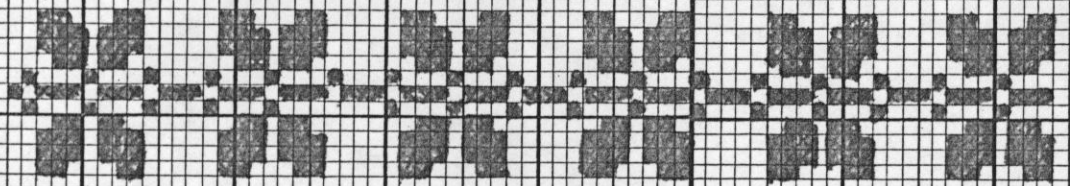

14. ábra

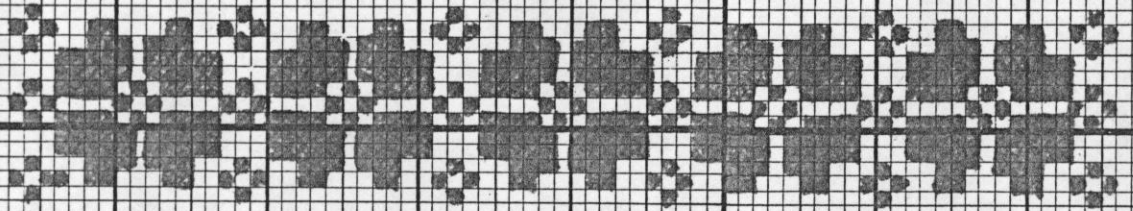

15. ábra

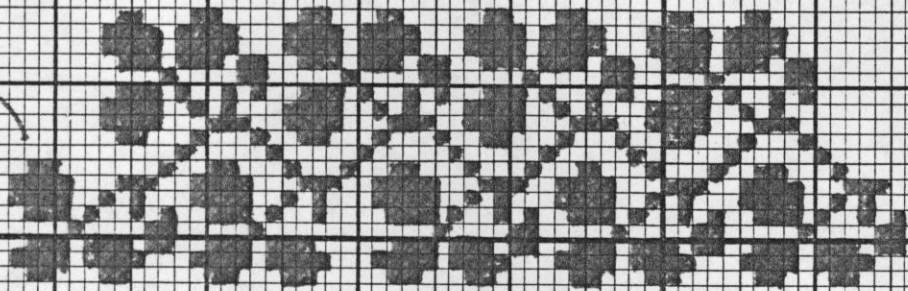
16. ábra

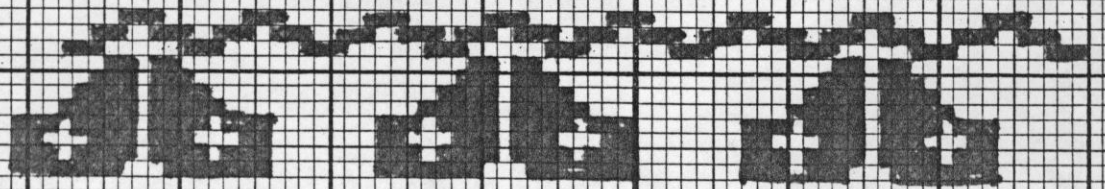
17. ábra

18. ábra

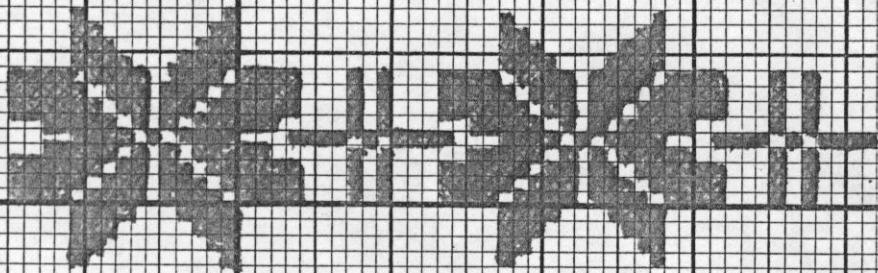
19. ábra

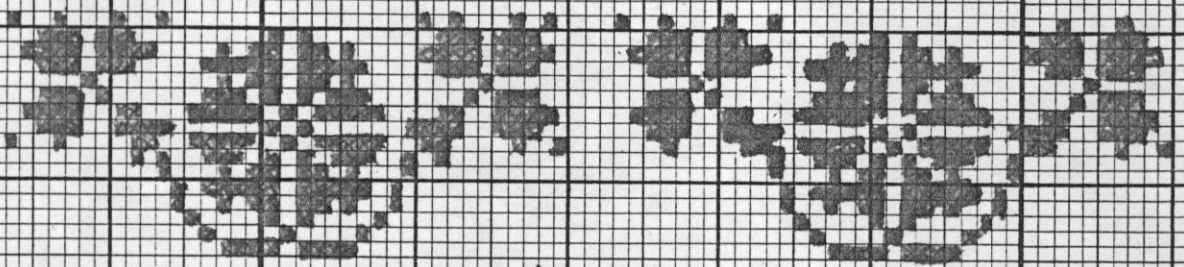
20. ábra

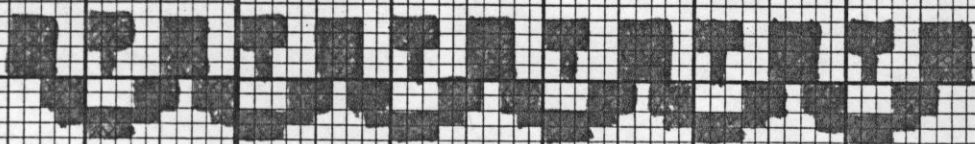
21. ábra

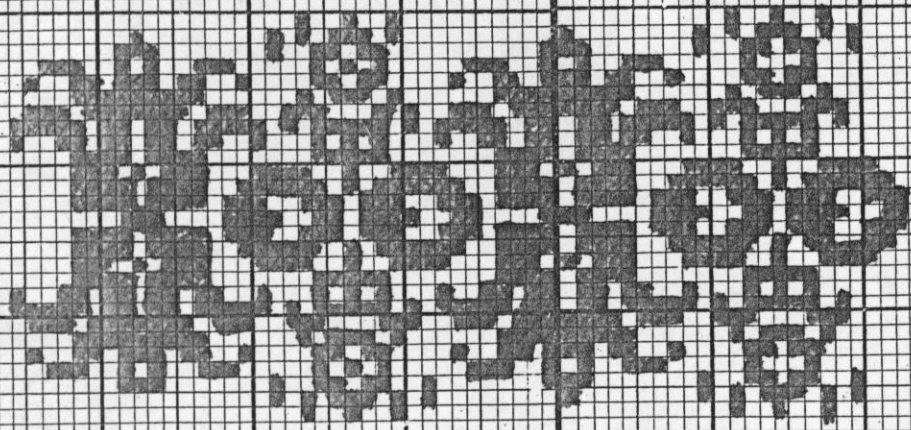
22. ábra

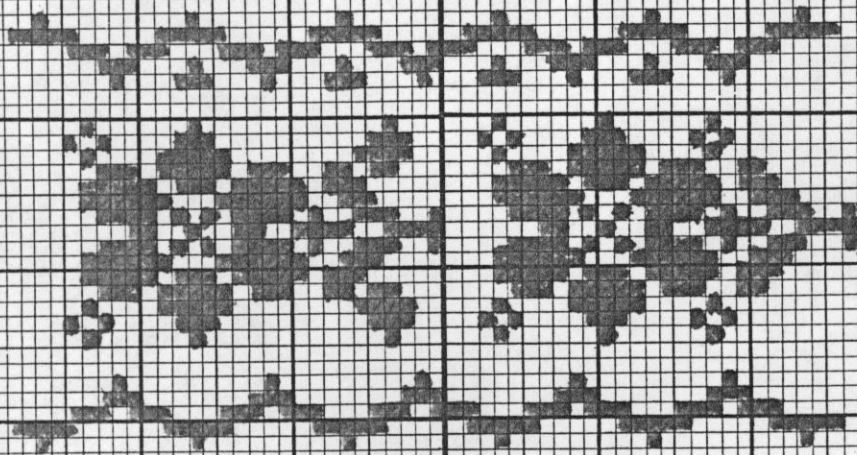
23. ábra

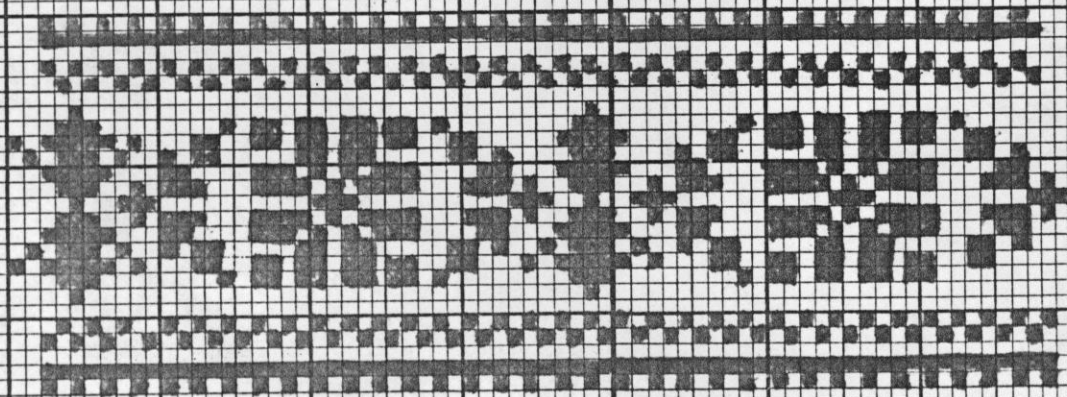
24. ábra

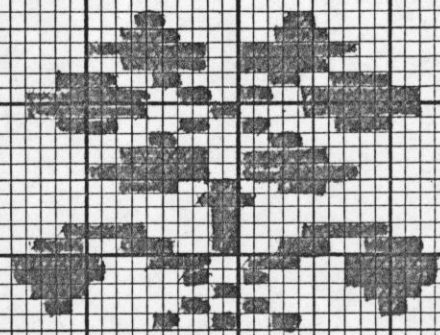
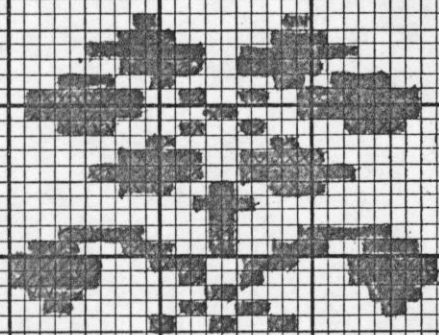
26. abra

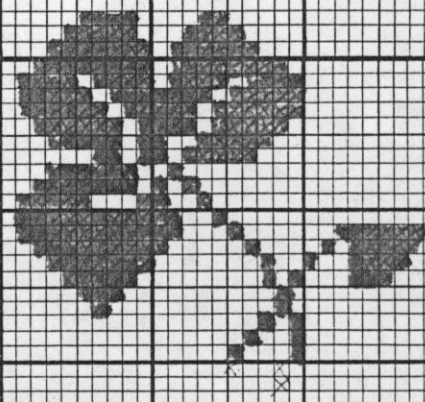
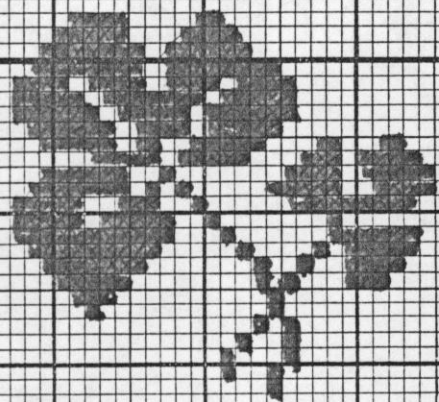
25. abra

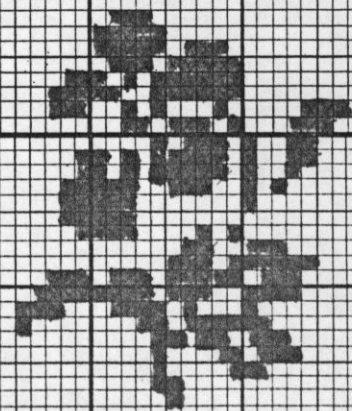
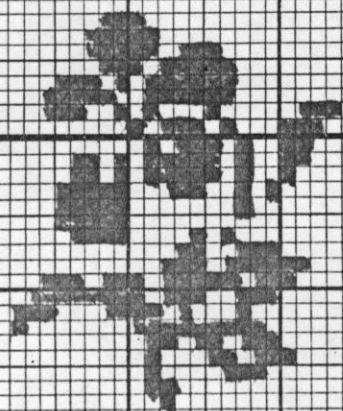
27. abra

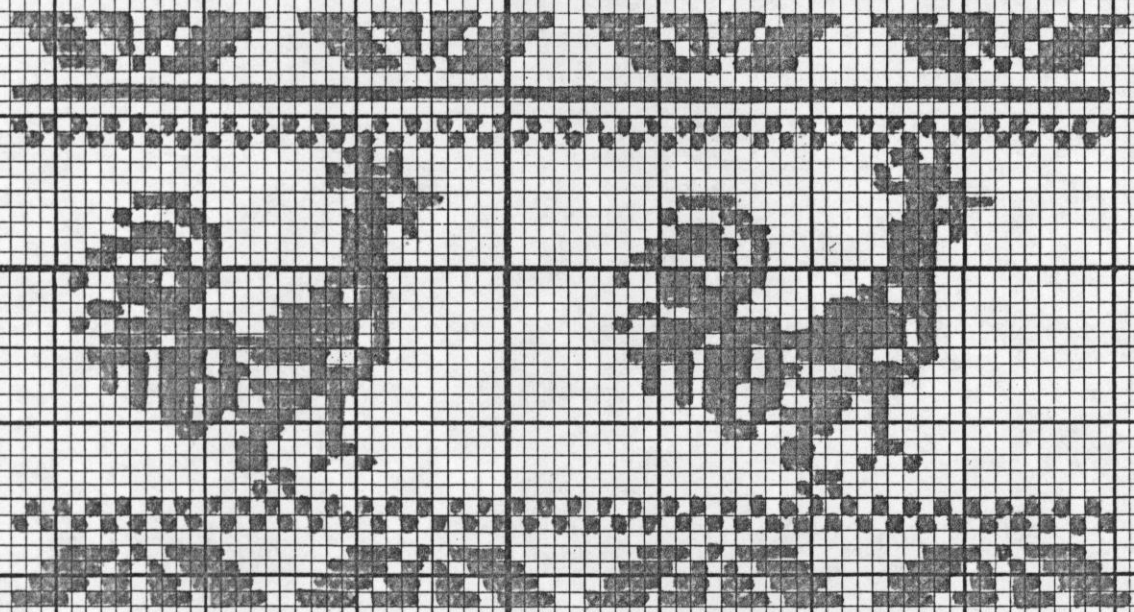
28. obra

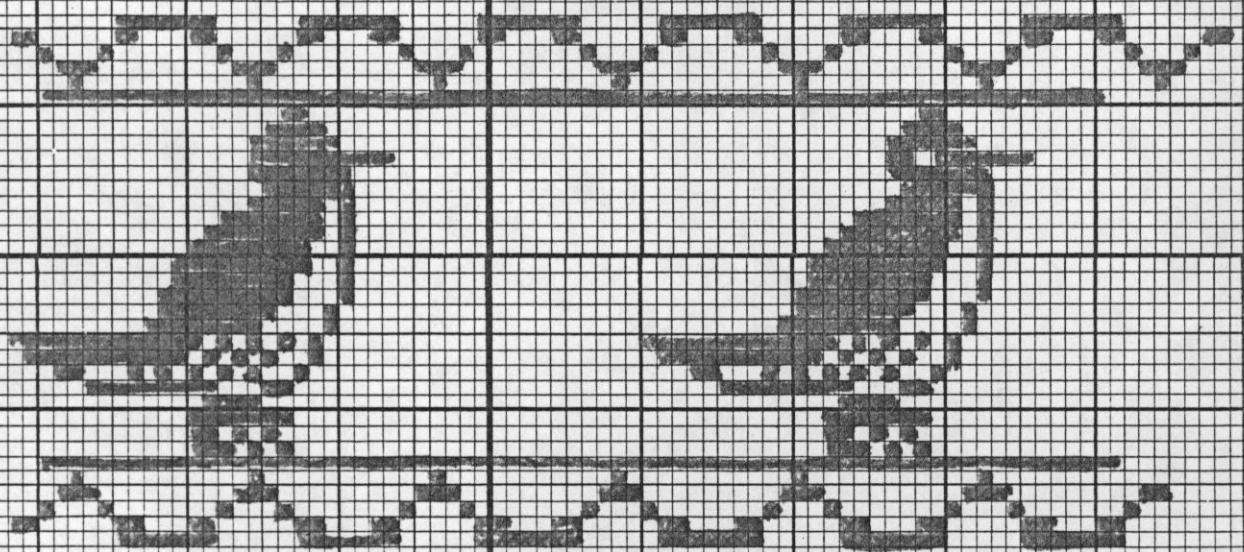
29. obra

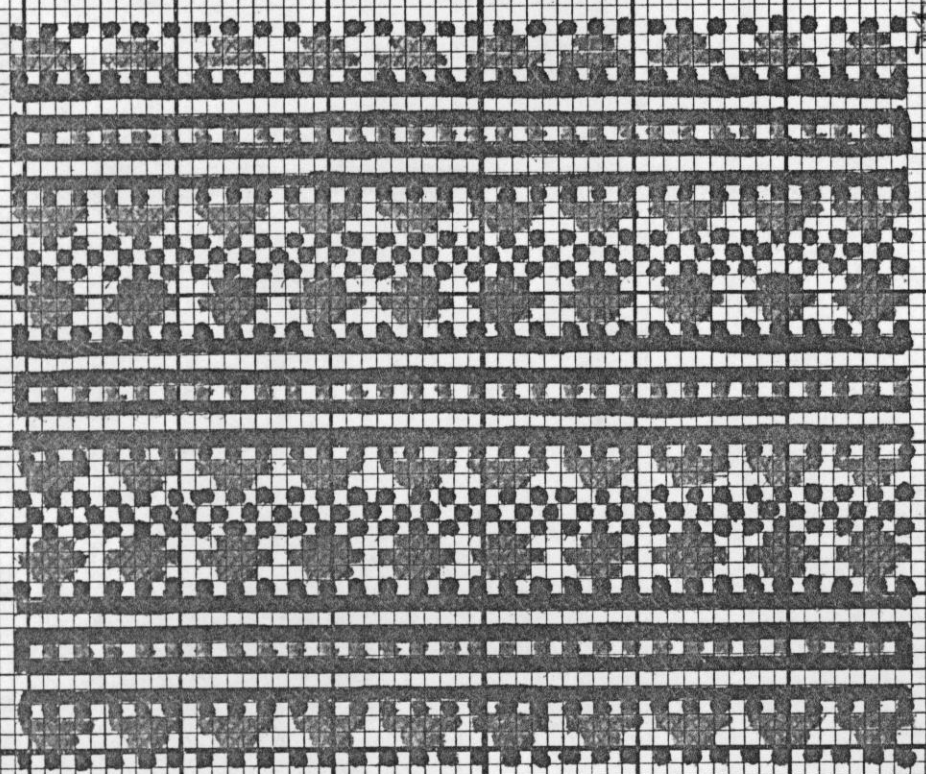
30. obra

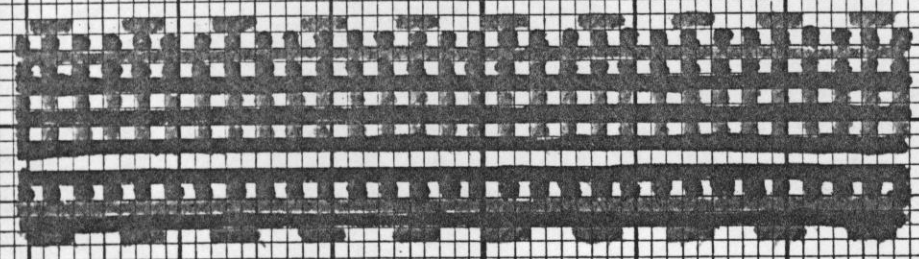
31. abra

32. abra

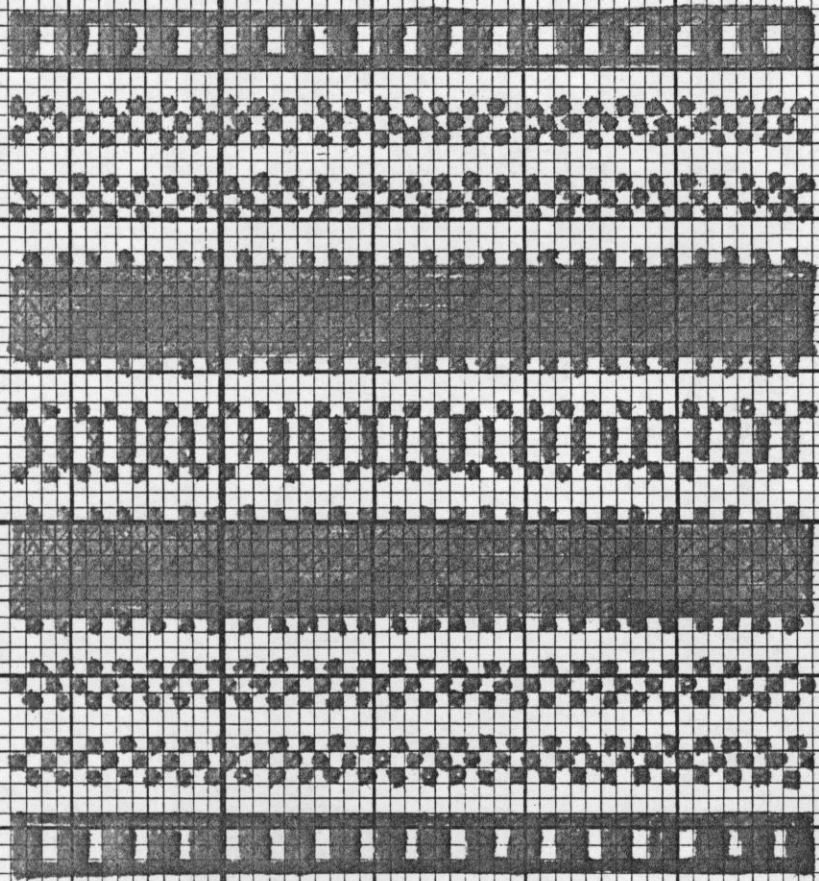

33

33. ábra

felül és fűrészfűrészes
alul felső részén

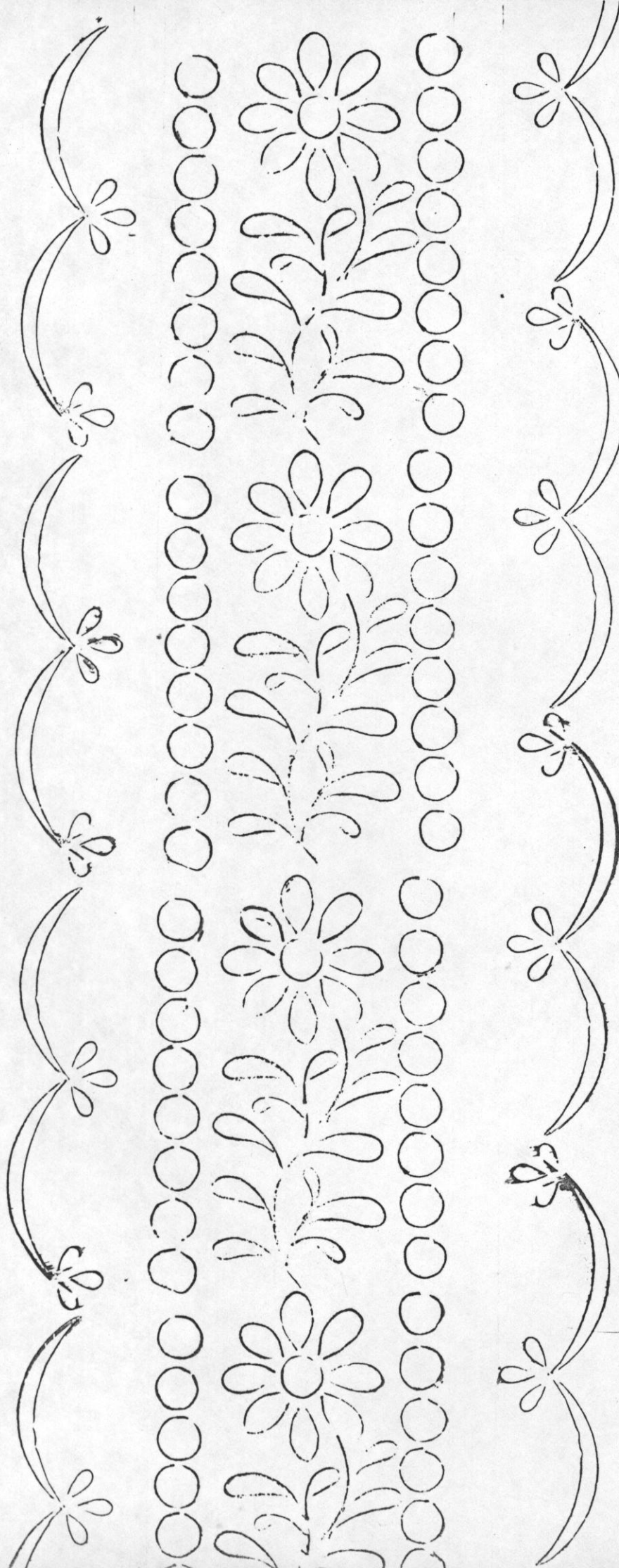

34. abro

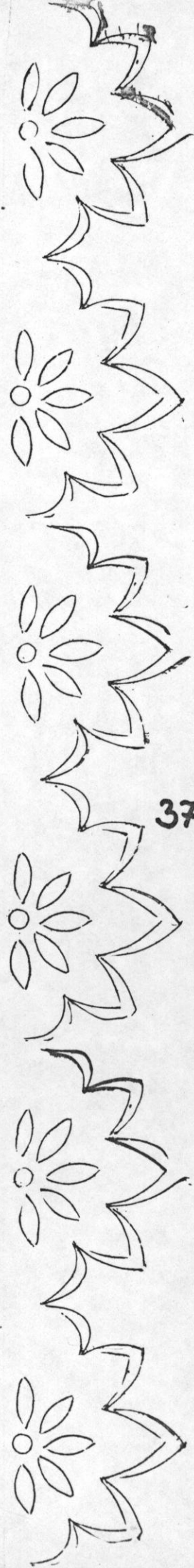
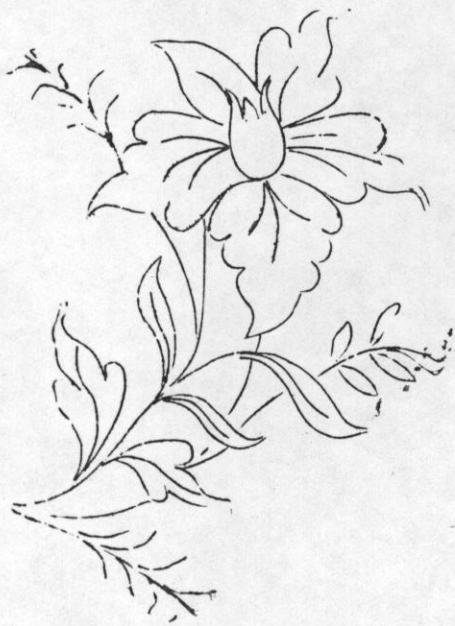
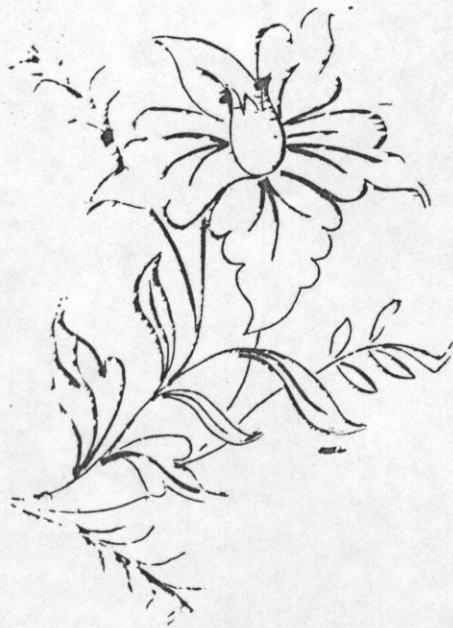
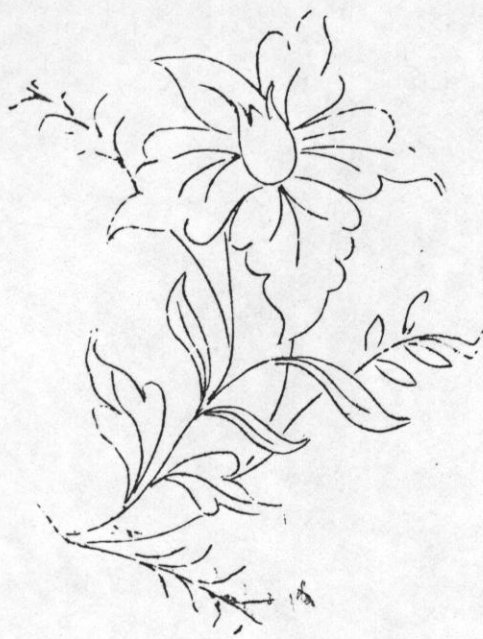

35. ábra

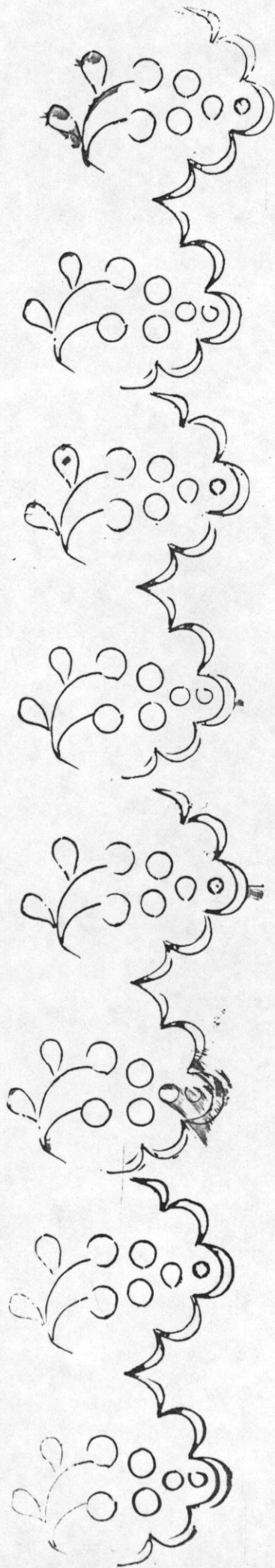

36. ábra

37. ábra

38. ábra

